

Danielová, Anna

Polská kolektivní monografie o fenoménu ruské emigrace

Opera Slavica. 2023, vol. 33, iss. 1, pp. 65-70

ISSN ISSN 1211-7676 (print); ISSN ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2023-1-9>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78276>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20230704

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MALJARČUK, T.: *Zhory vnyz. Knyha strachiv*. Charkiv: Folio, 2007.

PROCHAS'KO, T.: *Jinací*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-025-3.

PROCHAS'KO, T.: *NeprOsti*. Ľvno-Frankiv's'k: Lileja-NV, 2002. ISBN 966-668-023-8.

PROCHASKO, T.: *Z toho sa dá spraviť niekoľko poviedok*. Bratislava: Brak, 2015. ISBN 9788097202804.

STECH, M. R. – ŘEHOŘÍKOVÁ, L. (eds): *Ukrajina, davaj, Ukrajina! Antologie současných ukrajinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2012. ISBN 978-80-7443-042-8.

VYNNYČUK, Ju.: *Tango smerti*. Charkiv: Folio, 2015.

About the author

Jana Kesselová

Prešov University, Faculty of Arts, Institute of Slovak Studies and Media Studies, Prešov, Slovakia

jana.kesselova@unipo.sk

<https://orcid.org/0000-0003-1316-1578>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

<https://doi.org/10.5817/OS2023-1-9>

Polská kolektivní monografie o fenoménu ruské emigrace

BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracji*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020, 312 s. ISBN 978-83-64884-83-2.

Předkládaná monografie představuje několik vybraných kapitol z historie ruské emigrace a současně, jak ostatně v předmluvě zdůrazňují sami editoři, si klade otázku, jaká je vlastně podstata emigrace obecně. Emigrace je především nedobrovolný odchod z rodné země. Je to ovšem také jedinečná příležitost setkat se s „jinými břehy“, s jiným světem... Dnes je její studium díky velkému množství dostupných materiálů poměrně snadné, na druhou stranu se však každý další rok nemilosrdně prohlubuje propast,

kteřá nás dělí od skutečného života jejích představitelů. Zároveň se mění pohled na emigraci jako takovou, svět je otevřený a hranice mezi státy mizí. Podle O. Blaškovové a R. Mnicha se ocitáme ve zvláštní situaci, kdy dokážeme pochopit, proč před více než sto lety emigrovali Dmitrij Merežkovskij a Zinaida Gippius, ale nerozumíme tomu, proč opouští svou vlast naši současníci. Do monografie svými články, soustředěnými na dosud ne zcela probádané oblasti emigrantské literatury, přispěli autoři z mnoha zemí – z Běloruska, Německa, Polska, Moldavska, Ruska, Francie, Švýcarska i České republiky. Publikace je dvojjazyčná – ruská a polská. Články jsou rozděleny do tří tematických bloků.

První část s názvem *Эмиграция как форма существования* se věnuje problematice ruské emigrace v jejím širokém pojetí. **Leonid Heller** (Lausanne, Švýcarsko), syn ruského historika, publicisty, spisovatele a disidenta Michaila Gellera (fr. Michel Heller; 1922–1997), ve svém příspěvku spojuje osobní vzpomínky na otce s teoretickými poznatky o emigraci. Michail Geller se objevuje i v příspěvku **Jędrzeje Piekary** (Lublin, Polsko), který popisuje, za jakých okolností bylo v roce 1974 v polském exilovém nakladatelství Instytut Literacki (zal. 1946) vydáno *Souostroví Gulag* Alexandra Solženicyna. Práce a osudy Michaila Gellera, který emigroval do Paříže v roce 1968 a velkou měrou se na vydání slavného Solženicynova díla podílel, zajímavě přibližují emigrantské prostředí v Paříži. Autor článku dokonce předkládá čtenáři úryvky z Gellerovy korespondence, díky nimž je možné vidět, jak velkou roli sám Michail Geller v prohlubování vztahů mezi polskou a ruskou emigrací sehrál.

Ruská diaspora v Paříži je přirozeně přítomna ve více článcích. **Olga Pčelinová** (Joškar-Ola, Rusko) své čtenáře vrací do 20. let, kdy do Paříže přijíždějí manželé D. Merežkovskij (1865–1941) a Z. Gippius (1869–1945), kteří patří k nejvýznamnějším představitelům první vlny ruské emigrace. Autorka zdůrazňuje především skutečnost, že oba spisovatele emigraci přijímali jako jisté poslání, jehož cílem je udržovat ruskou kulturu a pomoci ji opět vzkřísit, přijde-li čas. Mezi ruské emigranty, jejichž cesta vedla do Paříže, patří i Boris Poplavskij (1903–1935), kterému se ve své stati věnuje **Jelena Tyryškinová** (Novosibirsk, Rusko). Autorka analyzuje básnickou poezii 20. let a soustředí se především na jeho vztah k múze. V Paříži zůstáváme i s **Viktorem Dimitrijevem** (Petrohrad, Rusko), jenž se věnuje vlivu francouzského filozofa Henri Bergsona (1859–1941) na tzv. mladší generaci ruských básníků a spisovatelů, kteří se v první polovině 30. let soustředili zejména kolem exilového časopisu *Чула* (1930–1934). **Julija Matvejevová** (Jekatěrinburg, Rusko) se také zaměřuje na pařížské prostředí. Zajímá ji střet dvou generací – první a druhé vlny ruské emigrace. Jejich vztahy pak demonstruje na korespondenci mezi spisovatelem G. Gazdanovem (1903–1971), L. Rževským (1903–1986) a G. Chomjakovem (1910–1984).

V centru pozornosti **Walentyny Krupowiesové** (Siedlce, Polsko) stojí polský exilový časopis *Kultura* (1947–2000), který vydával Instytut Literacki, v jehož čele

stál Jerzy Giedroyc (1906–2000). Již v 60. letech se kolem časopisu objevovaly snahy o polsko-ruský dialog, což dokládá například ruskojazyčné číslo z roku 1960. Skutečná spolupráce však vzniká až s příchodem ruských emigrantů třetí vlny v 70. letech, obzvláště s nově založeným časopisem *Kontinent* (1974–1992). V závěru svého příspěvku se autorka věnuje vztahu Czesława Miłosze (1911–2004) a Iosifa Brodského (1940–1996) – jak na osobní, tak na umělecké úrovni. Zvláště zdůrazňuje rozdílné postoje k ruskému imperialismu.

Zoja Kucová (Lodž, Polsko) se věnuje náboženskému diskursu ruské diaspory s důrazem na díla ruských spisovatelů Borise Zajceva (1881–1972) a Ivana Šmeljova (1873–1950). Všimá si odlišností (různé chronotopy) i společných aspektů (přerod osobnosti a odmítání hříšnosti).

V monografii najdeme také dvě práce, ve kterých se promítá Německo a jeho kultura. **Ljudmila Fuchs-Šamanská** (Moskva, Rusko) se zaměřuje na odkaz Dmitrije Čiževského (1894–1977), ruského a německého slavisty, který se zabýval především vlivem F. Schillera na ruskou literaturu v kontextu jejího duchovního vývoje. V práci **Marii Kshondzerové** (Lübeck, Německo) věnované gruzínskému spisovateli Grigolu Robakidzemu (1880–1962) je německý prvek přítomen jako země, kde spisovatel studoval a po své emigraci strávil mnoho let, a také jako jazyk některých jeho děl. V jeho tvorbě se mísí vlivy ruských symbolistů i F. Nietzscheho. Analýza románu *Das Schlangenhemd* (1928) a souboru esejů *Dämon und Mythos* (1935) ukazuje, že jedním ze zásadních témat je pro Robakidzeho sebeurčení národa obecně, konkrétněji pak souvislosti mezi gruzínským a světovým uměním, což jsou otázky – jak zdůrazňuje autorka – jistě stále velmi aktuální.

Ivo Pospíšil (Brno, Česká republika) svůj příspěvek zasvětil ruské emigraci v meziválečném Československu. Na několika příkladech – Jevgenij Ljackij (1868–1942), Roman Jakobson (1896–1982), Sergej Vilinskij (1876–1950), Alfred Bem (1886–1945) a Valerij Vilinskij (1903–1955) – ukazuje, jak klíčová je v cizím prostředí schopnost být mnohostranně zaměřený.

K tradičnímu dělení ruské emigrace 20. století na tři vlny se v poslední době připojuje i tzv. čtvrtá vlna, jejíž představitelné opouštějí svou rodnou zemi za nejrůznějších (ideologických i ekonomických) podmínek až po rozpadu Sovětského svazu. Tuto vlnu v dané publikaci reprezentuje Jaroslav Mogutin (nar. 1974), jehož románem *Америка в моих штанах* (1999) se zabývá ve svém příspěvku **Kristina Voroncovová** (Siedlce, Polsko).

Další dva bloky jsou již jasně definovány autory, kterým jsou zasvěceny všechny publikované příspěvky. Druhý blok se vrací k Dmitriji Merežkovskému a jeho ženě Zinaidě Gippius. **Olga Blinová** (Paříž, Francie) se ve své stati soustředí na téma vyhnanství v tvorbě Zinaidy Gippius. Je důležité si uvědomit, že Zinaida Gippus vnímala rozdíl mezi tím být jen náhodným běžencem nebo být skutečným emigrantem:

„И если мы, здесь, – не случайное собрание беженцев, а действительно эмигранты, мы должны сознать наш долг... перед Россией.“¹ Autorka ve své stati zvláště zdůrazňuje, že se téma vyhnanství objevuje v literární tvorbě Zinaidy Gippius s jistým zpožděním, a to až v roce 1932 v povídce *Как ему повезло?*, zatímco ve svých publicistických textech dané téma zpracovává Gippius již v roce 1921, krátce po svém příchodu do Francie. Tato okolnost podle Blinové s největší pravděpodobností souvisí s tím, že Gippius, tak jako mnoha jiným emigrantům, trvalo několik let, než si definitivně – i v reakci na vývoj uvnitř Sovětského svazu – přiznala nevratnost svého odchodu z vlasti. Blinová si dále všímá, co je při hledání emigrantské identity pro Gippius zásadní, a jmenuje následující: cesta jako iniciace, kultura a svoboda. Emigranti se musí učit svobodě, aby mohli zachovat svou kulturu, musí v sobě spojit podstatu západního světa, tedy svobodu, s podstatou Ruska, tedy jeho kulturou. A tyto úvahy vedou Gippius k ideám o propojení mužského (západního) elementu s elementem ženským (ruským). Rozpracovává tak filozofii N. Berďajeva a v takovém propojení vidí zárodek nového androgynního bohočlověčenství. Pojem androgynnost se objevuje i v další stati, jejíž autorka **Oksana Chripunkovová** (Petrohrad, Rusko) si z literárního odkazu D. Merežkovského a Z. Gippius vybírá koncepci erótu. Úvodem vysvětluje, jak máme chápat pojem *erós*. Je to věčný dialog mužského a ženského prvopočátku, z něhož se rodí nejen živé bytosti, ale také filozofické myšlenky, společenské ideály i model světa a člověka. Pro ruský stříbrný věk se pak erós jakožto cesta k pochopení nejhlubší podstaty lidství stává jedním z nejdůležitějších témat.

Andrej Gordin (Riga, Lotyšsko) se zaměřil na inscenace tří dramát D. Merežkovského uvedených ve 20. letech v Rize. Jeho stať nejprve poukazuje na obecnou recepci spisovatelova díla v Lotyšsku, respektive na širokou škálu oblastí, které je potřeba vzít v úvahu, aby před námi vznikl komplexní obraz – od překladů přes zmínky v lotyšských literárních periodikách až po vztah lotyšských spisovatelů k tvorbě Merežkovského. V daném článku však autor vyzdvihuje především tři divadelní představení – *Царевич Алексей*, *Павел I* a *Александр I* –, která dohromady tvoří jistý celek a jejichž volba sama o sobě vypovídá o tom, jaké texty byly pro lotyšskou kulturu 20. let zásadní.

Článek **Vjačeslava Krylova** (Kazaň, Rusko) je věnován vztahu Zinaidy Gippius ke Lvu Tolstému. Autor sleduje, jak se tento vztah odrážel v její publicistice, kde se soustředila se na Tolstého především jako na filozofa, náboženského reformátora a kazatele.

Tématem třetí části monografie je Vladimir Nabokov (1899–1977), jehož roli v historii nejen ruské emigrantské literatury, ale také světové kultury není třeba

1 BLINOVA, O.: Russkoje zarubež'je kak èmbrion novogo androginnogo bogočlovečestva (na primere rasskazov i publicistiki Zinaidy Gippius èmigrantskogo perioda). In: BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracii*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020, s. 206.

představovat. **Tatjana Avtuchovičová** (Grodno, Bělorusko) se ovšem ve své stati na slavného spisovatele dívá z trochu neobvyklé perspektivy – soustředí se totiž na jeho přednáškový cyklus *Лекции по русской литературе*, který se vlastně stává metatextem a vypovídá mnohé o tvorbě samotného Nabokova a o tom, jak on sám vidí umění. Současně je to také most mezi jeho tvorbou „evropskou“ a „americkou“, kdy se na základě interpretace významných autorů 19. století (Turgeněv, Gogol, Dostojevskij, Tolstoj, Čechov, Gorkij) vyrovnává s předchozím životním obdobím a pomalu se posouvá dál, do jiného světa, k jinému čtenáři. Tzv. americké období zajímá i **Tatjanu Kazarinovou** (Samara, Rusko), jejíž studie se soustředí na román *Ada or Ardor: A Family Chronicle* (1969). Román bývá často srovnáván s jiným Nabokovovým slavným dílem, a to s románem *Lolita* (1955). Autorka studie však zdůrazňuje, že jen těžko by mohlo u Nabokova jít o opakování vlastních nápadů, romány je potřeba chápat spíše jako dvojníky-antagonisty. V románě si všímá především jeho narativní struktury a experimentálního charakteru. Narativu v díle Vladimira Nabokova se věnuje i **Anastasija Krjukovová** (Samara, Rusko). Pro svoji stať si vybírá dva romány – *Отчаяние* (1934) a *Pale Fire* (1962). Ačkoli je od sebe dělí téměř třicet let, autorka v jejich narativní struktuře nachází shodné momenty – v obou případech se čtenář setkává s „textem v textu“, oba romány jsou o uměleckých ambicích, v obou případech se vypravěči nedostává skutečného talentu a dochází tak k narušení podstaty uměleckého myšlení. Nevzniká nic živého, spíše naopak. A to je podle Krjukovové pro Nabokova „...квинтэссенция пошлости как пугающей стихии бытия. Её суть – в перечёркивании законов реальности, навязывании определённого типа мышления, неизбежном упрощении, игнорировании различий.“²

Jozefina Cușnirová (Kișiňev, Moldavsko) analyzuje systém významů metonymicky zpracovaných v Nabokovově románě *Защита Лужина* (1930) a aktualizuje je ve vztahu ke konceptu nového humanismu pro 21. století (UNESCO).

Publikace *Феномен эмиграции* je bezpochyby důležitým příspěvkem do dialogu o ruské (a nejen ruské) emigraci 20. století. Různorodost příspěvků pokrývá jak literární vědu, tak také literární historii. Obzvláště vynikají články věnované vztahům polské a ruské emigrace, které poukazují na to, že diaspory jednotlivých národů spolu v emigraci spolupracovaly a vzájemně se ovlivňovaly. Je také velmi zajímavé sledovat, jakým způsobem se daří autorům aktualizovat některá témata. Široký záběr publikace současně vytváří i mapu významných emigrantských center – Francie, Československo, Německo i USA. A v neposlední řadě můžeme ocenit skutečnost, že se v jedné publikaci setkávají představitelé všech vln ruské emigrace – od první po čtvrtou. Je důležité chápat emigraci jako jev živý a v nových a jiných podmínkách se

2 KRJUKOVA, A.: Narrativ kak sredstvo samoutverždenija (o romanach Vladimira Nabokova *Otčajanije* i *Blednoje plamja*). In: BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracii*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020, s. 294.

stále vracející. Protože – jak napovídají poslední bezútěšné události – ruská diaspora na Západě se pravděpodobně bude i nadále rozrústat.

Anna Danielová

Bibliografie:

BLINOVA, O.: Ruskoje zarubež'je kak èmbrion novogo androginnogo bogočelovečstva (na primere rasskazov i publicistiki Zinaidy Gippius èmigrantskogo perioda). In: BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracii*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020.

KRJUKOVA, A.: Narrativ kak sredstvo samoutverždenija (o romanach Vladimira Nabokova *Otčajanije* i *Blednoje plamja*). In: BLAŠKIVOVÁ, O., MNICH, R. (eds): *Fenomen èmigracii*. Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego, Siedlce 2020.

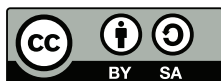
About the author

Anna Danielová

Masaryk University, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies, Brno, Czechia

an.danielova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1403-8758>

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

<https://doi.org/10.5817/OS2023-1-10>

Spomienky – zdroj literárnovedného uvažovania

НАСНКО, М. К.: *Іван Михайлович і пані Марта: мікро-спогад про «не окремого» Івана Дзюбу*. Київ: ТОВ «7БЦ», 2022.

V ostatnom čase sa v Ukrajine rozmohlo písanie spomienok. Bývalých vojnových veteránov nahradili spisovatelia. K ním patrí aj profesor Kyjevskej štátnej národnej univerzity T. H. Ševčenka, súčasný azda najvýznamnejší literárny vedec, historik a kritik, básnik, prozaik a dramatik Mychajlo Najenko, DrSc. Doteraz vydal viac